

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФІЛОСОФСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**РОЗВИТОК
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
В УМОВАХ
ВОЄННОГО ЧАСУ**

*Збірник матеріалів та доповідей
Всеукраїнської науково-практичної конференції
(Київ, 22 квітня 2023 р.)*

КИЇВ
 VADEX
2023

УДК 321.01:062

Р64

*Рекомендовано до друку
вченою радою філософського факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 13 від 26 червня 2023 р.)*

Редакційна колегія:

Конверський А.Є., д. філос. н., проф., акад. НАН України (голова);
Батрименко О.В., д. політ. н., проф.;
Неліпа Д.В., д. політ. н., проф.;
Руденко С.В., д. філос. н., проф.;
Хилько М.І., д. філос. н., проф.;
Шляхтун П.П., д. філос. н., проф.;
Маслікова І.І., д. філос. н., доц.;
Власенко Ф.П., к. філософ. н., доц.;
Чомко Д.Ф., к. геол. н., доц.;
Товмаш Д.А., к. філософ. н., доц. (відповід. секретар).

Адреса редакційної колегії: 01601, Київ, вул. Володимирська, 60,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
філософський факультет кім. 232; (+38044) 239-34-46

Розвиток громадянського суспільства в умовах воєнного часу:
Збірник матеріалів та доповідей Всеукраїнської науково-практичної
Конференції (м. Київ, 22 квітня 2023 р.). Ред. кол. А.Є. Конверський
(голова), О.В. Батрименко, Ф.П. Власенко, [та ін.]. Київ: ВАДЕКС,
2023. 216 с.

ISBN 978-966-9725-94-3

У збірнику представлені матеріали та доповіді Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток громадянського суспільства в умовах воєнного часу». Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та всіх хто цікавиться розбудовою громадянського суспільства й самоврядності, взаємодією держави і громадянського суспільства, соціального партнерства й толерантності, міграційними процесами в Україні в умовах воєнного часу.

ISBN 978-966-9725-94-3

© Батрименко О.В., Власенко Ф.П.,
Хилько М.І., Товмаш Д.А.,
упорядкування, 2023

Огороднійчук Марія Володимирівна

Кандидат філософських наук, доцент кафедри права та публічного управління історичного факультету,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
ORCID 0000-0002-9050-8523
e-mail: *n-marika@ukr.net*

СУТНІСТЬ, ТИПОЛОГІЯ ТА ПРИЧИНИ АКАДЕМІЧНОЇ МІГРАЦІЇ З УКРАЇНИ

Однією із детермінант глобальних змін на початку ХХІ ст. є інтенсифікація міграційних процесів. Їх масштаби та наслідки постають серйозними викликами для всього світу, особливо для країн Європейського Союзу. Не менш гострими ці питання є й для України, оскільки з лютого 2022 року з нашої держави виїхало понад 7 млн. громадян. Для України це потужний історичний виклик, що загрожує національній безпеці. Вражаючи масштаби міграції, спричиняють суттєві впливи на економічну, демографічну сфери життєдіяльності суспільства. Тому перед українським суспільством постає складна проблема щодо формування нової дієвої стратегії міграційної політики з урахуванням передумов, факторів, форм міграції, оскільки від цього залежить потреба стратегічного планування. Втрата Україною такої кількості соціального капіталу набула найсерйозніших масштабів за всю історію незалежності. Основною причиною виїзду українців за кордон з 2022 року – це безпека, чим вона значно відрізняється від попередніх етапів міграції.

Академічна міграція та темпи її зростання потребують особливої уваги і окремого дослідження. У більшості сучасних досліджень академічну міграцію окреслюють як різновид академічної мобільності, яку розглядають як позитивну та невід’ємну складову наукової діяльності. Проте ще виокремлюють й інтелектуальну міграцію, якій надають негативних характеристик, оскільки саме інтелектуальна міграція шкодить розвитку українській науці та освіті. У більшості випадків академічна мобільність спостерігається серед студентів, тому для досліджень використовують статистику переміщення студентів, а бази міграції викладачів і науковців деякі країни не ведуть взагалі.

Аналітики центру CEDOS визначають академічну міграцію як складову феномену «відтоку мізків». Цей процес вперше був описаний Британським королівським товариством щоб описати

міграцію науковців до США і Канади у середині ХХ ст. Проте сучасний етап розвитку міграційних процесів характеризується ще й іншими формами, зокрема: «обмін мізками», «приріст мізків» і «розтрата мізків». Саме «приріст мізків» означає приплив в країну висококваліфікованих і високоосвічених мігрантів. «Розтрата мізків» - це неможливість реалізації високоосвічених працівників на ринку праці. Причиною цього може бути – брак робочих місць, що потребують відповідної високої кваліфікації, або неможливість знайти роботу, яка б відповідала освітньому чи науковому рівню мігранта. «Обмін мізками» передбачає двосторонній обмін між країнами, де відсутнє суттєве викривлення міграції в одну із сторін.

Отже, у більшості випадків виїзд викладачів і науковців до країн-рецепієнтів вважається негативним фактором. Країни, які приймають мігрантів зацікавлені у притоці висококваліфікованих фахівців, зокрема в академічній сфері. Саме тому й створюються чисельні дослідницькі програми та здійснюються інвестиції, які приваблюють науковців з інших країн, що дозволяє сформувати потужний соціальний та інтелектуальний капітал.

Дослідники CEDOS стверджують, що соціальний капітал формується на основі трьох основних факторів: перший – доступна робоча сила; другий – відповідна кваліфікація робочої сили; третій – якість освітніх інститутів. Тобто, ринок праці безпосередньо пов'язаний із стабільністю високих інвестицій в освітні установи із формуванням практики безперервного навчання. У свою чергу, інтелектуальний капітал є невід'ємною умовою довгострокового економічного зростання. Академічна міграція згубно впливає на фіскальну систему країни, тому що освіта складає значну частину бюджетних витрат громадянином, який буде працювати на благо економіки країни, а також це витрати з бюджету на підготовку інтелектуального капіталу для іншої країни. Проте можна простежити й низку позитивних наслідків академічної міграції, а саме – грошові перекази з-за кордону; повернення мігрантів, які отримали додаткові навички і знання, які будуть використанні на розвиток власної країни; налагодження академічних і бізнесових зв'язків тощо.

Отже, сучасний світ характеризується безперешкодним діалогом між освітянами і науковцями і це, безперечно, позитивний аспект щодо обміну знаннями, досвідом, проте внаслідок міграційних процесів ця взаємодія для одних країн перетворюється на «приріст мізків», а для інших «відтоком мізків», що має руйнівні наслідки для розвитку країни в цілому.

Список посилань:

1. Вербовий М. Академічна міграція та стратегічні домінанти освітнього менеджменту. Науково-практичний журнал «Освітня аналітика України». 2018. № 1 (2). С. 116 – 125.
2. Нікітенко Л.О. «Відтік мізків» та його наслідки для України. Правове забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, безпековий, інтелектуальний простір. 2019. С. 245 – 249.
3. Петрушенко Ю.М., Воронцова А.С., Ярова І.Є., Білоцерківська О.Д. Освітній туризм та освітня міграція: економічна сутність та відмінні ознаки. Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2021. № 2. С. 157 – 164. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.2-19.